

Міністерство культури України
Республіканський методичний кабінет навчальних
закладів мистецтв і культури

ІНСТРУМЕНТУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДАННЯ

ПРОГРАМА
для училищ із спеціальності
№0504
"Народні інструменти"

Київ - 1993

Укладачі: О.В.Єременко, Л.М.Хороша,
викладачі Черкаського музичного
училища ім. С.С.Гулака-
Артемовського.

Рецензенти: В.В.Воеводін, проєсор
Донецької консерваторії ім.
С.С.Прокоф'єва;
П.С.Свердлик, ст.викладач
Львівського вищого музичного
інституту ім. М.В.Лисенка;
В.Є.В'язовський, викладач Донецького
музичного училища

Відповідальний за випуск: С.П.Шинкаренко
Редактор: Л.В. Московченко

Пояснювальна записка

Програма курсу "Інструментування та перекладення" розрахована для музичних училищ із спеціальності №0504 "Народні інструменти". Програма передбачає вивчення теретичних основ предмета та розвиток практичних навичок. Курс "Інструментування та перекладення" вивчається в тісній взаємодії з курсом "Інструментознавство".

Завдання курсу:

- закріпити знання студентів про технічні, тембральні та художньо-виразові можливості інструментів;
 - допомогти засвоїти основні прийоми та правила інструментування та перекладення;
 - навчити використовувати саме ті тембри та фарби оркестру, які найбільш яскраво втілюють стиль і зміст твору;
 - навчити підбирати відповідний склад оркестру, виходячи з особливостей жанру твору;
 - ознайомити з кращими зразками інструментування та перекладу творів української та зарубіжної класики;
 - навчити слухати і уявляти звучання різних за складом народних оркестрів та ансамблів, співставлення різних оркестрових груп.
- Заняття на уроці та самостійна робота студента полягає у виконанні практичних завдань по вивчених темах, а також у вивченні і аналізі партитур та методичних посібників, рекомендованих викладачем.

Короткі методичні поради

Завданням курсу "Інструментування та перекладення" для оркестру народних інструментів є виховання у студентів свідомого і творчого ставлення до майбутньої спеціальності. Студент повинен розуміти, що інструментування це не механічне розписування музичного твору на окремі голоси. Це творче використання технічних, тембрових і музично-виразових можливостей різних за складом ансамблів або оркестрів для більш точного і повного відображення музично-художнього образу твору. Починаючи інструментування, студент повинен мати чітке уявлення про зміст музичного твору. Необхідно вчити його з повагою ставитись до задуму автора, знаходити такі оркестрові засоби, за допомогою яких можна найбільш повно і переконливо донести цей задум до слухача. Одним з найважливіших завдань є вміння писати прості і зручні партії.

До теми №1.

Мистецтво інструментування полягає в умінні поєднувати групи і тембри, використовувати технічні можливості інструментів, вдало співвідносити силу звуку, виділяти соло та ін. В результаті цього досягається звучання, що найвиразніше передає ідейно-емоційний зміст твору. Для того, щоб написати партитуру, необхідно вивчити твір у вигляді клавіру і проаналізувати форму, засоби формотворення, особливості музичної мови (мелодія, ритм, гармонія, фактура). Мелодія, як одна з оркестрових функцій, вимагає особливої уваги і потребує точного вибору інструменту, який буде її виконувати. Характер мелодії в певній мірі впливає і на фактуру всієї інструментовки. Ефективне використання всіх можливих засобів інструментів має на увазі їх економний розподіл. Вивчення динамічної кульмінації твору дасть можливість правильно розподілити звучання оркестрових груп та окремих інструментів. Вступ кожного інструмента або групи інструментів

завжди буде звучати яскравіше, якщо вони деякий час в оркестрі не використовувались. Крім теоретичних знань про художньо-виразивні можливості оркестру, потрібне тонке відчуття стилю твору.

В практичній роботі найбільшу складність для студентів становить правильне написання гармонічної функції. При написанні гармонічних голосів необхідно попередньо проаналізувати всю гармонічну послідовність, не допускаючи механічного перенесення акорду в партитуру. В найбільш складних випадках слід записати на нотному стані гармонічну схему. При з'єднанні акордів повинні виконуватись основні правила гармонії: плавне голосоведення, подвоєння голосів та ін.

До теми №2.

При оркестровому викладенні фортепіанного твору не слід обмежуватись рамками фортепіанної техніки. Діапазон твору може бути розширений за рахунок октавних подвоєнь мелодії і баса, а також внесенням деяких можливих змін в кількість і розташування голосів в клавірі (дублювання, педаль, акомпанемент, контрапункт). Рух кожного голосу повинен бути підпорядкований законам логіки руху голосів. Вступ і закінчення в звучанні кожного голосу або кожної партії в партитурі вимагає підготовки і обгрунтування. Вони не повинні з'являтися і зникати раптово. Дисонанс, утворений оркестровими голосами буде звучати різко, якщо утворюється між однаковими або близькими тембрами, і буде звучати більш м'яко, якщо утворюється різними і далекими за тембром інструментами. Цю акустичну закономірність слід використовувати в залежності від задуму автора або поставленого завдання. При створенні тембрового контрасту необхідно враховувати, що досить часто, змінюючи оркестрову палітру, можна отримати дуже барвисту оркестровку, а це ускладнить сприйняття головного тематичного матеріалу. В той же час тембровий і ритмічний контраст є одним з найважливіших моментів інструментування. Одна й та ж сама оркестрова функція може бути викладена різними групами з різним ритмічним малюнком (наприклад, гармонічна функція одночасно може бути викладена у групі домр у вигляді гармонічної педалі, у групі баянів - як гармонічна фігурація, у групі балалайок - як акордовий супровід). Не рекомендується дуже часто використовувати ударні інструменти, бо це призводить до одноманітного оркестрового звучання і тим зменшує музично-художню якість твору.

До теми №3.

Інструментування для оркестру українських народних інструментів має свої особливості. По-перше, сила звучності цього оркестру невелика. По-друге, камерність звучання забезпечується відносно невеликою кількістю виконавців в оркестрових групах. По-третє, поєднання великої кількості різноманітних інструментів та тембрів створює своєрідний колорит.

При інструментуванні для оркестру українських народних інструментів треба враховувати вироблений народною музичною практикою ряд прийомів інструментування для ансамблів:

а) відокремлення мелодичного голосу від акомпанементу; мелодія частіше буває короткою і може передаватись від одного інструмента до другого. При цьому змінюється лад, гармонія, ритм;

б) використання супроводу переважно з басовою партією, що впливає зі специфіки виконавських можливостей інструментів (баян, бандура, цимбали);

в) використання різноманітних видів педалізації і контрапунктичних голосів;

г) обов'язкове використання ударних інструментів для підкреслення ритму;

д) самостійність партії кожного інструменту.

До теми №4.

При інструментуванні акомпанементу головне - це досягти рельєфного і виразного звучання соліста на фоні оркестру.

Важливо уявити собі силу звуку солюючого інструменту, чи голосу, а також теситуру, в якій він використовується, бо в різних регістрах один і той же голос чи інструмент звучить по-різному.

До теми №6.

При інструментуванні для ансамблю народних інструментів не слід вибирати твори з розвинутою фактурою та великим динамічним розвитком, бо вони можуть виявитись непридатними для ансамблю. Не слід також забувати про специфіку інструментування для ансамблю, де крім загальних закономірностей інструментування треба враховувати і показувати технічні можливості інструментів.

Партії інструментів ансамблю можуть мати різні виртуозного характеру, що відрізняє їх від оркестрових партій. Склад ансамблів може бути як однорідним (ансамбль баяністів, домристів, бандуристів, цимбалістів, гітаристів та ін.), так і мішаним. Мішані ансамблі можуть бути різними за своїм складом. Це залежить від розповсюджених та використовуваних на практиці в даному регіоні України народних інструментів.

Облік знань та контроль за успішністю

На контрольному уроці в кінці 7-го семестру студент повинен мати:

2 невеликих твори (уривки) для струнного складу оркестру;

1 твір для струнного складу з баянами;

2-3 невеликих твори для повного складу оркестру з введенням епізодичних інструментів (гуслі, сопілка, цимбали, бандури, гітара, ударні інструменти).

На контрольному уроці в кінці 8-го семестру студент повинен мати:

2-3 інструментовки для оркестру українських народних інструментів;

1 акомпанемент.

На контрольному уроці в кінці 9-го семестру студент повинен мати:

-закінчену партитуру дипломного твору;

-одну інструментовку для ансамблю народних інструментів (кількісний та інструментальний склад ансамблю визначається викладачем, виходячи з поставлених завдань)

-1 невеликий твір (уривок твору), перекладений для народного оркестру або для оркестру українських народних інструментів з симфонічної партитури, або 1 твір (уривок твору), перекладений з партитури для оркестру російських народних інструментів.

Рекомендованний тематичний план.

№ Назви розділів	К-ть годин
1. Закономірності інструментування та перекладення.	2
2. Інструментування для різних груп оркестру народних інструментів:	
- струнний склад (група домр, група балалайок)	4
- струнний склад оркестру з баянами	2
- оркестр народних інструментів з введенням епізодичних інструментів (гуслі, бандури, цимбали, сопілки, ударні інструменти)	10
3. Інструментування для оркестру українських народних інструментів.	15
4. Інструментування акомпанементу.	4
5. Інструментування дипломного твору. Коректування дипломної партитури.	23
6. Інструментування для різних ансамблів народних інструментів.	6
7. Перекладення з симфонічної партитури та партитури російського народного оркестру для оркестру народних інструментів.	4
Всього: 70 годин.	

Примітка: при вивченні тем 4,5,6,7 викладачеві слід виконувати інструментування для складу оркестру українських народних інструментів.

Зміст курсу.

Тема №1. Закономірності інструментування та перекладення.

Роль інструментування. Аналіз оркестрового твору.

Основні музичні склади: поліфонічний, гомофонно-гармонічний, мішаний (включає в себе елементи поліфонічного та гомофонно-гармонічного).

Поняття про оркестрову фактуру.

Оркестрові функції: мелодія, бас, контрапункт, гармонічна фігурація, педаль. Взаємодія оркестрових функцій.

Основні принципи відокремлення мелодії: викладення мелодії в унісон, поєднання в октаву або в декілька октав, проведення мелодії на деякі відстані від супроводу, проведення мелодії та супроводу різними штрихами, темброве відокремлення мелодії.

Гармонічна педаль та фігурації.

Розміщення акорду в партитурі.

Заповнення середнього регістру акордовими звуками.

Значення голосоведення. Недопущення перехресування середніх голосів та баса.

Функції басового голосу (мелодія, контрапункт).

Визначення співвідношення звучності всіх оркестрових функцій.

Тема №2. Інструментування для різних груп оркестру народних інструментів.

1. Струнний склад:

а) група чотириструнних домр.

Характеристика групи домр (домра-пріма, домра-альт, домра-тенор, домра-бас, домра-контрабас).

Діапазон, звук, регістри, прийоми звуковидобування та гри.

Функції домрової групи в оркестрі.

Близькість до смичкового квінтету в перекладенні з симфонічної партитури.

б) група балалайок.

Характеристика групи балалайок (балалайка-пріма, балалайка-секунда, балалайка-альт, балалайка-бас, балалайка-контрабас).

Відмінність від домрової групи. Неповторна своєрідність групи балалайок. Обмеженість у використанні, компактність.

Особливість подвійних нот чи акордів при виконанні супроводу (бас-акорд).

в) поєднання групи домр та групи балалайок.

Загальна кількість виконавців та склад інструментів.

Роль окремих оркестрових партій та цілих груп в оркестрі.

З'єднання інструментів в середині кожної групи (unison, divisi).

Темброва палітра та колорит.

г) струнний склад оркестру з баянами.

Загальна кількість виконавців та склад інструментів.

Роль баянів та їх використання в оркестрі народних інструментів. Їх функціональні особливості. Різноманітність звучання.

Виклад укороченого звучання в унісонному поєднанні (баяни грають легато, струнні - стаккато або піццикато та навпаки).

д) народний оркестр з епізодичними інструментами (гуслі, цимбали, бандури, сопілки, флейта, гобой, гітара, ударні інструменти та ін.).

Кількісний склад виконавців на епізодичних інструментах. Мета введення додаткових інструментів - збільшення діапазону, тембральне збагачення. Поєднання та співставлення тембрів.

Тема №3. Інструментування для оркестру українських народних інструментів.

Загальна кількість виконавців та склад оркестру.

Особливості та закономірності інструментування для оркестру українських народних інструментів.

Камерність звучання оркестру, наявність в ньому великої кількості різноманітних інструментальних груп та тембрів.

1. Струнно-смичкова група (скрипки перші та другі, альт, віолончель, контрабас).

Основна група в оркестрі. Характеристика струнно-смичкової групи. Стрій, діапазон, регістри та штрихи. Способи та прийоми гри. Художньо-виразові можливості струнно-смичкової групи. Функції окремих груп в оркестрі.

2. Група кобз, бандур, цимбал.

Музична характеристика. Найхарактерніші прийоми звуковидобування. Функціональна особливість цих груп в оркестрі. Фактура.

3. Духова (сопілка, флейта, мала флейта, гобой, кларнет, баян) та ударна (тулумбаси, бубон, бухало, трикутник, малий барабан та ін.) групи.

Особливості використання в оркестрі українських народних інструментів. Запис в партитурі. Способи та прийоми гри в оркестрі. Їх функціональні та тембральні особливості. Сполучення з іншими групами.

Тема №4. Інструментування акомпанементу.

Створення тембрової та регістрової контрастності між звучанням соліста та оркестру. Застосування різних штрихів та прийомів. Співвідношення сили звучності соліста та оркестру. Виділення сольної партії. Епізодичне подвоєння сольної партії в динамічно насичених епізодах. Педалізація. Види супроводу (дублюючий, самостійний, мішаний).

Тема №5. Інструментування та коректування дипломного твору.

Підбір музичного твору для складу оркестру, який буде виконувати цей твір на Державному іспиті. Правильність та чіткість написання партій для виконавців. Виправлення партитури та партій твору після перших репетицій з оркестром (ансамблем).

Тема №6. Інструментування для різних ансамблів народних інструментів.

Якісний та кількісний склад ансамблю. Групи ансамблю (однотемброві, мішані). Самостійність партій кожного інструмента. Неможливість використання різних оркестрових функцій в одному тембрі регістру.

Тема №7. Перекладення з симфонічної партитури та з партитури російського народного оркестру для оркестру народних інструментів.

Недоторканість авторського музичного змісту. Підбір творів з нескладною фактурою та простим зіставленням тембрів.

Основні завдання, які постають перед студентом:

а) перенесення або часткове перетворення фактури;

б) збереження або заміна тембрів;

в) перенесення та заміна штрихів і прийомів гри.

Перелік рекомендованих репертуарних збірок

1. Альбом класичної та сучасної популярної музики "Золота ліра". М., СК, 1989.
2. Антологія літератури для оркестру народних інструментів. Ч.6 (упор С. Колобков). М., М., 1989.
3. Баян у концертному залі. Вип.3. М., СК, 1989.
4. Бетховен Л. Симфонія №2 тв.36. Лейпціг.:Петерс, 1959.
5. Бетховен Л. Симфонія №4 тв.60. Лейпціг.:Петерс, 1960.
6. Бетховен Л. Симфонія №7 тв.92. Лейпціг.:Петерс, 1961.
7. Бетховен Л. Симфонія №9 тв.125. Лейпціг.:Петерс, 1963.
8. Брамс Й. Вибрані угорські танці. М., М., 1975.
9. Вибрані п'єси для фортепіано (упор М. Михайлова). М., СК., 1987.
10. Вибрані п'єси для фортепіано (упор Б. Розентау). М., СК., 1987.

11. Гайдн Й. 12 Лондонських симфоній. Том 1. (№1-6). М., М., 1976.
- Гайдн Й. 12 Лондонських симфоній. Том 2. (№7-12). М., М., 1978.
12. Глінка М. Вальс-фантазія. М., М., 1976.
13. Глінка М. Камаринська. М., Музгиз., 1962.
14. Грає В. Бесфамільнов. М., СК., 1983.
15. Грають студенти державного музично-педагогічного інституту ім. Гвєсінних. М., СК., 1987.
16. Грає Державний академічний оркестр російських народних інструментів ім. М. Осипова. М., СК., 1985.
17. Гріг Е. Симфонічні танці. М., М., 1977.
18. Гріг Е. Пер Гюнт. І сюїта. М., М., 1963.
19. Гріг Е. Твори для фортепіано. Т. 4. Л., М., 1969.
20. Домінгчен К. Симфонія №1. К., МУ., 1972.
21. Дичко Л. Веснянки. Варіації для симфонічного оркестру. К., МУ., 1971.
22. З репертуару Державного оркестру ім. М. Осипова. Вип. 3. М., СК., 1982.
23. З репертуару Державного оркестру ім. М. Осипова. М., СК., 1989.
24. Калачевський М. Українська симфонія. К., МУ., 1954.
25. Колесса М. Варіації для симфонічного оркестру. К., МУ., 1971.
26. Колодуб Я. Трійсті музики. К., МУ., 1980.
27. Колодуб Я. Українська карпатська рапсодія. К., МУ., 1971.
28. Косенко В. 24 дитячі п'єси для фортепіано. тв. 15. К., Мистецтво, 1966.
29. Лисенко М. Юнацька симфонія. К., МУ., 1972.
30. Лядов О. Вибрані п'єси для фортепіано. т. 1, 2. упор. В. Натансон. М., М., 1969-1970.
31. Ляшенко Г. Карпатські новели. К., МУ., 1979.
32. Міліч Б. Фортепіано IV клас ДМШ. К., МУ., 1980.
33. Міліч Б. Фортепіано VI клас ДМШ, ч. 2. К., МУ., 1986.
34. Міліч Б. Фортепіано VII клас ДМШ. К., МУ., 1979.
35. Мусоргський М. Картинки з виставки (оркестровка М. Равеля). М., М., 1975.
36. Мясков К. Дитячий альбом для баяна. (учбовий посібник для ДМШ). К., Держвидав образотворчого мистецтва і муз. літератури УРСР, 1961.
37. Підгорний В. Твори для баяна. Упор. А. Семешко. К., МУ., 1988.
38. Педагогічний репертуар ДМШ. Хрестоматія для фортепіано, V клас. М., М., 1982.
39. Популярні твори для фортепіано. К., МУ., 1979.
40. Прокоф'єв С. Альбом п'єс (пед. репертуар музичних училищ I-IV к.). М., СК., 1961.
41. Прокоф'єв С. Ромео і Джульєтта. І сюїта для симфонічного оркестру. М., Музгиз, 1963.
42. Радянська фортепіанна класика для дітей та юнацтва. М., 1989.
43. Ревуцький Л. Фортепіанні твори. К., Мистецтво, 1953.
44. Російська фортепіанна музика. Т. 4. М., М., 1988.
45. Скрибін О. Прелюдії для фортепіано. тв. II (ред. К. Ігумнова, Я. Мільштейна). М., М., 1989.
46. Українська радянська фортепіанна музика. Ч. 2, т. 1., К., МУ., 1975.
47. Українська радянська фортепіанна музика. Ч. 2, т. 2., К., МУ., 1981.
48. Українська радянська фортепіанна музика. Ч. 3, т. 2., К., МУ., 1986.
49. Українська фортепіанна музика кінця XIX ст., початку XX ст. К., ДВ. образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1963.
50. Українська музика XIX сторіччя. Ч. 1. К., МУ., 1973.
51. Улюблені мелодії. 5 клас. К., МУ., 1988.
52. Хачатурян А. Зібрання творів. Т. 21, зошит №1, ред. Д. Арутюнова. М., М., 1983.

53. Хрестоматія з диригування оркестрами російських народних інструментів (упор. О. Поздняков, Д. Свєтчков, С. Трубаčov) вип. 3. М., М., 1970.
54. Чайковський П. Дитячий альбом. Для фортепіано. тв. 39. М., М., 1982.
55. Чайковський П. Пори року (для фортепіано) М., М., 1982.
56. Чайковський П. Лускунчик. (балет в двох діях, партитура). М., М., 1974.
57. Чайковський П. Лебедине озеро. (балет в чотирьох діях, партитура). М., М., 1978.
58. Шуман Р. Альбом для юнацтва. (ред. Мержанова) М., М., 1979.

Орієнтовний список творів, рекомендованих для практичних робіт з інструментування.

До теми №2.

Примітка: в дужках зазначено порядковий номер, під яким збірник з цим твором подано у списку рекомендованих збірок.

- Гріг Е. Ліричні п'єси. (19).
 Давькевич К. Поема (48).
 Зубицький В. Дитячі сюїти (3, 14).
 Косенко В. 24 дитячі п'єси (28).
 Косенко В. Менует мі мінор тв. 3 №2. (39)
 Косенко В. Мазурка до# мінор (1)
 Лядов О. П'єси для фортепіано (30)
 Мясков К. Дитячий альбом для баяна (36)
 Підгорний В. Прелюдія сі-бемоль мажор (37)
 Підгорний В. Роздум (37)
 Підгорний В. Елегійна фантазія "Повій вітре на Вкаріну" (37)
 Прокоф'єв С. Дитяча музика (9)
 Прокоф'єв С. Миттєвості (40)
 Ревуцький П. Пісня тв. 17 №1. (43)
 Свиридов Г. Альбом для дітей. (42)
 Скрибін О. Прелюдія для фортепіано тв. II (45)
 Степовий Я. Прелюд пам'яті Т. Шевченка. (51)
 Хачатурян А. Дитячий альбом (52)
 Чайковський П. Дитячий альбом (54)
 Чайковський П. Пори року (55)
 Шамо І. Картини російських живописців (15)
 Шамо І. Скерцо (32)
 Шостакович Д. Дитячий зошит (10)
 Шостакович Д. Танці ляльок (10)
 Шуман Р. Альбом для юнацтва (58)
 До теми №3
 Барвінський В. Цикл "Українські колядки та щедрівки" (48)
 Гулак-Артемівський С. Мазурка (49)
 Завадський М. "Чабарашка" (Українські танці) (50)
 Завадський М. Українська думка-шумка соль мінор (50)
 Заремба В. Думка "Ой місяцю, місяченьку" (49)
 Колесса М. Картинки Гуцульщини (47)
 Коломієць А. Танцювальна сюїта тв. 8 (47)
 Лопатинський Я. Аркан (50)
 Лятошинський Б. Шевченківська сюїта тв. 38. (47)
 Нижанківський О. Вітрогони (коломийки) (50)
 Сокальський П. Чумаки (музична картина) (49)
 Сокальський П. Ескізи до# мінор, сі мінор, сі-бемоль мінор (49).
 Степовий Я. Сюїта на теми народних пісень. (46)
 Шамо І. Українська сюїта (47)

До теми №6.

Для практичних робіт з інструментування акомпанементу рекомендуються українські народні пісні, романси, а також твори для домри, бандури та ін. з фортепіано.

До теми №7. Симфонічні партитури.

Вериківський М. Волинські акварелі (47)

Витвицький І. Коломийка (50)

Витвицький І. Шумка (50)

Бетховен Л. Симфонії 3ч. (4,5,6,7)

Брамс Й. Угорські танці (8)

Гайди Й. Симфонії 3ч. (11)

Глієка М. Василь-фантазія (12)

Глієка М. Камаринська (13)

Гріг Е. Симфонічні танці (17)

Гріг Е. Сюїта з музики до драми Г.Ібсена "Пер Гюнт" (18)

Домінгач К. Симфонія №1 (20)

Дичко Л. "Веснянки" (21)

Дичко Л. Варіації для симфонічного оркестру (21)

Калачевський М. Українська симфонія (24)

Колесса М. Варіації для симфонічного оркестру (25)

Колодуб Я. Троїсті музики (26)

Колодуб Я. Українська карпатська рапсодія (27)

Лисенко М. Юнацька симфонія (29)

Ляшенко Г. Карпатські новели (31)

Мусоргський М. Картинки з виставки (35)

Прокоф'єв С. Сюїти з балету "Ромео і Джульєтта".

Чайковський П. Музика до балету "Лускунчик" (55)

Чайковський П. Музика до балету "Лебедине озеро" (56)

Партитури для оркестру російських народних інструментів.

Бояшов В. Музика з сюїти "Горбокопик" (53)

Василенько С. Ноктюри (53)

Дітель В. Коробейники (2)

Єгоров В. Біллина. Скоморошина. (16)

Циганков А. П'єса-жарт на тему рос. нар. пісні "Перевоз Дуня держала" (для домри з оркестром) (22)

Холмінюв А. Думка (2)

Шендєрьов Г. Російська рапсодія (23)

Методична література.

Гуцал Д. Інструментовка для оркестру українських народних інструментів. Київ, Музична Україна, 1988.

Іванов П. Оркестр українських народних інструментів. Київ, Музична Україна, 1981.

Зинов'єв В. Інструментовка для оркестру баянів. М., СК., 1980.

Клебанов Д. Естетичні основи інструментовки. Київ, Музична Україна, 1972.

Клебанов Д. Мистецтво інструментовки. Київ, Музична Україна, 1972.

Пшецишній Д. Аранжування для народних інструментів. Київ, Музична Україна, 1980.

Пшецишній Д. Інструментовка для оркестру народних інструментів. Київ, Музична Україна, 1985.

Чулак П. Інструменти симфонічного оркестру. М., М..

Шахматов Н. Інструментовка для оркестру російських народних інструментів. Л., М., 1985.

Шипаков Ю. Інструментовка для оркестру народних інструментів. М., М., 1970.